

REMISSVAR

Utbildningsdepartementet

Avdelning
UtvärderingsavdelningenHandläggare
Ulf Hedbjörk
+46 8 563 088 42
ulf.hedbjork@uka.se

Universitetskanslersämbetets remissvar över Ansvarsfull internationalisering. Delrapportering av ett regeringsuppdrag (UHR Rapport 2024:1)

Utbildningsdepartementets diarienummer 2024/01012.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har anmodats att lämna synpunkter på förslagen i ovanstående delredovisning (nedan kallad Rapporten). UKÄ begränsar sitt remissvar till sådant som faller inom myndighetens uppdrag och verksamhet.

Sammanfattning av UKÄ:s remissvar

UKÄ ställer sig positivt till förslaget om ett nationellt system för ansvarsfull internationalisering i tre nivåer, med nationell policy, vägledande riktlinjer och riktlinjer anpassade till berörda aktörers egen verksamhet.

UKÄ instämmer i Rapportens slutsats att en nationell stödstruktur behövs för att implementera policy och riktlinjer och för att stödja lärosätena i arbetet med ansvarsfull internationalisering, och anser att det fortsatta utredningsarbetet bör undersöka huruvida en sådan stödstruktur skulle kunna vara en del av eller kopplad till plattformen för internationalisering (Plint).

UKÄ anser att en nationell policy och vägledande riktlinjer för ansvarsfull internationalisering bör inbegripa ett tydligt kvalitetsperspektiv förankrat i högskolelagens 1 kap. 5 § om att den samlade internationella verksamheten vid varje lärosäte ska stärka kvaliteten i utbildning och forskning.

UKÄ anser att det fortsatta arbetet i regeringsuppdraget om ansvarsfull internationalisering där så bedöms relevant bör beakta analys och slutsatser i UKÄ:s nyligen publicerade rapport om akademisk frihet.

UKÄ anser att i det fall det fortsatta utredningsarbetet skulle komma att föreslå att UKÄ ges ett uppföljningsuppdrag avseende den föreslagna policyn för ansvarsfull internationalisering, eller att myndigheten bör kvalitetsgranska implementeringen av policyn, behöver detta utredas i särskild ordning, varvid särskilt bör beaktas att lärosätenas arbetsbörda ej ska öka.

UKÄ saknar ett djupare resonemang i Rapporten kring studenters och forskarstuderandes rättigheter och lärosätens ansvar vid exempelvis avbrutna internationella samarbeten eller nedlagda utbildningar inom ramen för internationellt samarbete.

UKÄ vill uppmärksamma myndighetens rapport *Doktorander med utländsk stipendiefinansiering – En tillsynsrapport*¹, som visar att oskäligen stipendievillkor kan förekomma för utländska doktorander undantagna från kravet på anställning i högskoleförordningen 5 kap. 4 §.

UKÄ anser att det är av vikt för ett lärosäte att undersöka såväl den utländska samarbetspartnerns interna kvalitetssäkring som nationell, regional eller annan extern kvalitetssäkring i det aktuella landet.

Med anledning av Rapportens förslag till riktlinjer avseende vikten av att beakta aspekter som god forskningssed, forskningsintegritet och etik i internationellt samarbete vill UKÄ lyfta fram att en motsvarande bedömningsgrund ingår i myndighetens granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete avseende forskning.

När det gäller jämställdhetsfrågor i internationellt samarbete vill UKÄ lyfta fram att myndigheten i sina granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete avseende utbildning och forskning särskilt granskar huruvida lärosätet arbetar systematiskt för att främja jämställdhet i forskningens förutsättningar.

UKÄ instämmer i Rapportens resonemang om vikten av att nationella insatser kring olika aspekter av ansvarsfull internationalisering går i takt med de initiativ kring grundläggande värden (*fundamental values*) som bedrivs inom främst EU och inom det europeiska området för högre utbildning genom bolognaprocessen.

UKÄ:s remissvar i sin helhet

Nedan följer UKÄ:s synpunkter på de förslag och bedömningar i delredovisningen som berör myndighetens verksamhet. Rubrikerna följer Rapportens innehållsstruktur.

Om ansvarsfull internationalisering

Ansvarsfull internationalisering i relation till akademisk frihet och institutionell autonomi

UKÄ instämmer i Rapportens analys av sambandet mellan ansvarsfull internationalisering och grundläggande värden inom högre utbildning och forskning som akademisk frihet och institutionell autonomi.

¹ UKÄ Rapport 2024:20.

<https://www.uka.se/download/18.52d65a4c1900c4ad8ef15a/1719304168148/Doktorander%20med%20utl%C3%A4ndsk%20stipendiefinansiering.pdf>.

Rapporten behandlar på flera ställen akademisk frihet, särskilt i avsnittet ”Ansvarsfull internationalisering i relation till akademisk frihet och institutionell autonomi”, s. 19, och i bilaga 5, ”Akademisk frihet och institutionell autonomi”, s. 118. UKÄ vill i detta sammanhang påminna om myndighetens nyligen publicerade rapport *Akademisk frihet i Sverige – regeringsuppdrag om lärosätenas arbete med att främja och värna akademisk frihet*, publicerad i maj 2024 (UKÄ dnr : 111-00127-23).²

UKÄ ger i sin rapport en fördjupad förståelse för universitets och högskolors arbete med att främja och värna akademisk frihet i enlighet med bestämmelserna i högskolelagen, och en kultur som tillåter fritt kunskapssökande och fri kunskapsspridning, det vill säga lärares, forskares och doktoranders individuella akademiska frihet. Dock bör påpekas att den aspekt av individuell akademisk frihet i undersökningen som kan sägas ligga närmast frågan om ansvarsfull internationalisering – huruvida en enskild forskare upplevt påtryckningar från en annan stat, till exempel via avtal, att censurera sina forskningsresultat - av UKÄ:s respondenter uppgetts som minst vanligt förekommande av de situationer man ombetts ta ställning till i den enkätundersökning som genomförts inom uppdraget. Detta skulle emellertid kunna bli vanligare i takt med ökad internationalisering.

Mot bakgrund av ovanstående anser UKÄ att det fortsatta arbetet i regeringsuppdraget om ansvarsfull internationalisering där så bedöms relevant bör beakta analys och slutsatser i UKÄ:s rapport om akademisk frihet.

Internationaliseringens möjligheter

Akademiska motiv – stärkt utbildnings- och forskningskvalitet

I samband med Rapportens diskussion om relationen mellan internationalisering och kvalitet inom forskning och utbildning (s. 20-21) återges Internationaliseringsutredningens (SOU 2018:3) resonemang om utvecklingen av kvaliteten i utbildning och forskning som ett huvudmotiv för internationalisering av universitet och högskolor i Sverige.

UKÄ instämmer i beskrivningen, men vill understryka att kopplingen mellan internationalisering och kvalitet också tydliggörs i högskolelagen, 1 kap, 5 §: ”Den samlade internationella verksamheten vid varje högskola ska dels stärka kvaliteten i högskolans utbildning och forskning, dels bidra nationellt och globalt till sådan hållbar utveckling som avses i första stycket.” Denna skrivning ger ett viktigt lagstöd att säkerställa att hög kvalitet i forskning och utbildning är målet i alla delar av lärosätenas internationaliseringsarbete. UKÄ menar att detta innebär att en nationell policy för ansvarsfull internationalisering, med vägledande nationella riktlinjer och lokala riktlinjer anpassade för den egna verksamheten, bör inbegripa ett tydligt kvalitetsperspektiv. Vidare vill UKÄ påpeka att högskolelagens skrivning om att den internationella verksamheten vid varje lärosäte ska stärka kvaliteten i utbildning och forskning utgör ett stöd för lärosätena i de målkonflikter som

² <https://www.uka.se/download/18.427c7de418f38533f7357/1715751054520/Akademisk%20frihet%20i%20Sverige.pdf>

Rapporten beskriver kan uppstå, exempelvis avseende lärosätets akademiska frihet och institutionella autonomi i förhållande till säkerhetsmyndigheternas mål att trygga nationens säkerhet.

Policy för ansvarsfull internationalisering

Upprätta organisation och process

Rapporten föreslår som en del av den nationella policyn att arbetet med ansvarsfull internationalisering ska följas upp och redovisas. UKÄ anser att detta kan uppfattas dels som att lärosäten och andra berörda aktörer förväntas följa upp och redovisa sitt arbete med att implementera policyn i sin organisation, dels som att en extern instans bör få i uppdrag att följa upp och redovisa hur policyn implementeras nationellt.

UKÄ har i sin instruktion nationellt uppföljningsansvar för den högre utbildningen i vissa frågor och ansvarar för det nationella kvalitetssäkringssystemet. Myndigheten har vidare i uppdrag att samordna ett nätverk av analys- och utvärderingsmyndigheter inom högskolesektorn. I det fall det fortsatta utredningsarbetet skulle komma att föreslå att UKÄ ges ett uppföljningsuppdrag avseende den föreslagna policyn för ansvarsfull internationalisering, eller att myndigheten bör kvalitetsgranska implementeringen av policyn, antingen i sina lärosätetsgranskningar eller som tematisk utvärdering, anser UKÄ att detta behöver utredas i särskild ordning. Därvid bör beaktas att lärosätenas arbetsbörda ej ska öka, i linje med de utredningsuppdrag som regeringen gett UKÄ³ och Statskontoret.⁴

Vägledande nationella riktlinjer för ansvarsfull internationalisering

2. Förhållanden kring den egna verksamheten - Kartlägga skyddsvärden

UKÄ instämmer i Rapportens konstaterande att studenter och personal, inklusive doktorander och forskare, ingår i en organisations skyddsvärden, och att ett internationellt initiativ potentiella påverkan på individer därför behöver beaktas. UKÄ saknar dock ett djupare resonemang kring studenters och forskarstuderandes rättigheter och lärosätets ansvar vid exempelvis avbrutna samarbeten eller nedlagda utbildningar, inom ramen för internationellt samarbete.

I samband med Rapportens resonemang om hur samarbetsländer lagstiftning, graden av akademisk frihet, demokrati och mänskliga rättigheter, immaterialrätt och exportkontroll kan påverka den

³ Inom ramen för myndighetens uppgift enligt förordningen (2012:810) med instruktion för Universitetskanslersämbetet att samordna ett nätverk av analys- och utvärderingsmyndigheter inom högskolesektorn, ska myndigheten genomföra en kartläggning av utvärderingars inverkan på den administrativa bördan på universitet och högskolor. Kartläggningen ska inkludera en bedömning av vilka delar som har störst betydelse och förslag på hur den administrativa bördan kan minskas.

⁴ Statskontoret har i juli 2024 fått i uppdrag av regeringen att analysera konsekvenserna av universitets och högskolors administrativa uppgifter.

planerade eller pågående internationella aktiviteten vill UKÄ också uppmärksamma myndighetens rapport *Doktorander med utländsk stipendiefinansiering – En tillsynsrapport*⁵.

UKÄ:s undersökning visar att oskäligena stipendievillkor kan förekomma för utländska doktorander undantagna från kravet på anställning i högskoleförordningen 5 kap. 4 §. Sådana villkor kan handla om krav på återbetalning av stipendiet om doktoranden misslyckats med att nå examensmålen, eller krav på att doktoranden ska återvända till hemlandet för att arbeta efter disputationen, kopplat till återbetalningsskyldighet om så inte sker. Eftersom skäliga stipendievillkor är en förutsättning för att en doktorand ska undantas från kravet på anställning kommer UKÄ att följa upp vilka åtgärder som universitet och högskolor vidtar med anledning av UKÄ:s uttalanden i undersökningen.

4. Kännedom om samarbetspartnern

UKÄ instämmer i vikten av den vägledande frågan ”Om motparten är ett lärosäte, är det ett erkänt lärosäte och finns det relevant kvalitetssäkring?” (s. 63). Emellertid anser UKÄ att det är av vikt för det svenska lärosätet att undersöka såväl den utländska samarbetspartnerns interna kvalitetssäkring som – i förekommande fall - nationell, regional eller annan extern kvalitetssäkring i det aktuella landet. UKÄ föreslår därför att den vägledande frågan i stället formuleras enligt följande: ”Om motparten är ett lärosäte, är det ett erkänt lärosäte och finns det relevant intern och extern kvalitetssäkring?”

5. Utformning av samarbetet - God forskningssed, forskningsintegritet och etik

Med anledning av Rapportens förslag till riktlinjer avseende vikten av att beakta aspekter som god forskningssed, forskningsintegritet och etik, vill UKÄ lyfta fram att en motsvarande bedömningsgrund ingår i myndighetens granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete avseende forskning. I UKÄ:s lärosätessgranskningar sker på så vis en kollegial bedömning huruvida lärosätet arbetar systematiskt för att främja god forskningssed samt förebygga och hantera oredlighet i forskning.⁶ UKÄ konstaterar att Rapportens förslag i detta avseende väl harmonierar med det nationella kvalitetssäkringssystemet.

Hållbarhet, jämställdhet och mångfald.

När det gäller jämställdhetsfrågor i internationellt samarbete vill UKÄ uppmärksamma att myndigheten i sina granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete avseende utbildning och forskning särskilt granskar huruvida lärosätet arbetar systematiskt för att främja jämställdhet i forskningens förutsättningar.

⁵ UKÄ Rapport 2024:20,
<https://www.uka.se/download/18.52d65a4c1900c4ad8ef15a/1719304168148/Doktorander%20med%20utl%C3%A4ndsk%20stipendiefinansiering.pdf>.

⁶ *Vägledning för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete avseende utbildning och forskning*, UKÄ 2023, s. 8,
<https://www.uka.se/download/18.3c69393d18d54aab9808750d/1707146187356/V%C3%A4gledning%20f%C3%B6r%20granskning%20av%20l%C3%A4ros%C3%A4tenas%20kvalitetss%C3%A4kringsarbete.pdf>

Omvärlden – vad är gjort i andra länder och EU

Ansvarsfull internationalisering inom EU. Bolognaprocessen och det europeiska området för högre utbildning

UKÄ instämmer i Rapportens beskrivning och understryker vikten av att nationella insatser kring olika aspekter av ansvarsfull internationalisering går i takt med de initiativ kring grundläggande värden (*fundamental values*) som bedrivs inom främst EU och inom det europeiska området för högre utbildning genom bolognaprocessen.

Plan för former av stöd till ansvarsfull internationalisering. Behov av stödstruktur har identifierats

UKÄ instämmer i Rapportens slutsats att en nationell stödstruktur behövs för att implementera policy och riktlinjer och för att stödja lärosätena i arbetet med ansvarsfull internationalisering. UKÄ anser att det fortsatta utredningsarbetet bör undersöka huruvida en sådan stödstruktur skulle kunna vara en del av eller kopplad till plattformen för internationalisering (Plint), där ansvarsfull internationalisering redan ingår som ett arbetsområde.

UKÄ understryker att stödstrukturen bör ha en utformning som svarar mot behoven i de svenska lärosätenas verksamhet och inte motverkar politiska mål som inbegriper svensk högre utbildning och forskning. UKÄ vill därför framhålla vikten av att stödstrukturen har kompetens att hantera potentiella målkonflikter mellan, å ena sidan, de grundläggande akademiska värdena - där vikten av internationella samarbeten och akademisk frihet ingår - och lärosätenas uppdrag om öppen vetenskap, och, å andra sidan, olika säkerhetsfrågor, så att stödstrukturen kan vara ett reellt stöd för lärosätena, enskilda forskare och studenter samt andra berörda aktörer.⁷

Beslut om remissvaret har fattats av generaldirektören Martin Norsell efter föredragning av utredaren Ulf Hedbjörk i närvaro av gruppchefen Maria Wikse och verksamhetsstrategen Per Westman.

Martin Norsell

⁷ Samma synpunkter har framförts i UKÄ:s remissvar 2024-03-19 över promemorian ”Ökad kompetens i säkerhetsfrågor vid universitet och högskolor”, övriga avsnitt (U2024/000153)

Elektroniska underskrifter

Det här dokumentet har skrivits under elektroniskt av en eller flera personer

Alla elektroniska underskrifter listas i signaturpanelen. De tio första underskrifterna listas även på den här sidan.

Detta dokument med sina elektroniska underskrifter gäller som självständig handling och uppfyller krav på avancerade elektroniska underskrifter enligt eIDAS.

Varje underskrift kan valideras med en PDF-läsare med stöd för signaturvalidering eller med SignPorts valideringstjänst. Andra valideringstjänster kan användas förutsatt att dessa uppfyller de tekniska kraven enligt internationella standarder.

Om dokumentet skrivs ut på papper, eller om dokumentet 'skrivs ut' till ett nytt PDF-dokument, följer de elektroniska underskrifterna inte med. Endast det elektroniskt underskrivna originaldokumentet går att validera.

** Värderna markerade med en asterisk har validerats mot beviset från den legitimeringstjänst som användes för underskriften.*